

**"Ιχνη από τα βυζαντινά πολιτιστικά σταυροδρόμια της Κων/πολης, της
Τραπεζούντας και της Κρήτης"**

ΚΩΝ/ΠΟΛΗ

Η Πόλις ήταν το σπαθί, η Πόλις το κοντάρι,
η Πόλις ήταν το κλειδί της Ρωμανίας όλης.

ΠΟΝΤΟΣ

Η ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ, η κυρά Βασίλισσα κ' αφέντρα
δοξασμέντσα και ξακουστή κ' ελεύτερη και σκλάβα...
Του κύκλου τα γυρίσματα, π' ανεβοκατεβαίνου,
και των αρμάτων οι ταραχές π' αναπαημό δεν έχου,
αυτάνα μ' εκινήσασι τη σήμερον ημέρα
ν' αναθιβάλω και να πω τα κάμαν και τα φέρα
Πόλη και Πόντος και Ιτει(ι)ά τούτη την αποσπέρα.
Αφουκραστήτε το λοιπό, κι ας πιάνει οπού 'χει γνώσι,
για να κατέχη αλλού βουλή κι απόκρισι να δώση.
Γιατί όποιος δίχως πιβουλιά τον πόθο του ξετρέχει
εις την αρχή ά βασανιστή, καλό το τέλος έχει.

"Σβήσαν οι πυρσοί του κόσμου, οι πρόγονοί μου, κι ο ήλιος μου έδυσε! Για να
απαριθμήσω όμως όλες τις δυστυχίες που έζησαν θα χρειαστεί η ευχέρεια του
Ισοκράτη, η ευφράδεια του Πινδάρου, η ορμή του Πολέμωνα, η μούσα του Ομήρου,
η λύρα της Σαπφούς", αρετές που εγώ δεν έχω. Οι δυστυχίες τους συγκινούν ακόμη
και τ' άψυχα. Τρισμακάριστη η ψυχή των προγόνων μου! Που να βρω μια ψυχή
σαρανταπληγιασμένη κ' απροσκύνητη, σαν τη δική τους, να της ξομολογηθώ;

Και κάθε φορά που ζυγιάζεται ο Αποσπερίτης, ένα χρόνο τώρα ανανογιέμαι,
αροθυμώ και θλίφκουμε, από εδώ από την εσχατιά της πατρίδας μου, από το
νοτιοανατολικότερο άκρο της Ευρώπης, από το αρχαίο σταυροδρόμι των θαλάσσιων
οδών και πολιτισμών των τριών ηπείρων, της άγιας Ανατολής, της φλεγόμενης
Αφρικής και της νηφάλιας Ευρώπης, τους κατακτητές που τελικά κατακτήθηκαν.

Ανανογιέμαι πως θα γίνουμε κι εμείς άξιοι των προγόνων μας; Πως θα τη
συνεχίσουμε χωρίς να τη ντροπιάσουμε την παράδοση της φυλής μας; Χώρα ένας
ένας πέθαναν, μα όλοι μαζί έμειναν αθάνατοι. Θα γεμίσουν πολλές φορές τα μάτια
μας σήμερα από τις κόρδες των δοξαριών, από τις λεβέντικες κορμοστασιές των
παιδιών, από τις δυνατές κινήσεις των ποδιών, από τις παιχνιδιάρικες αναλαμπές της

γλώσσας μας στο χρόνο. Στο τέλος όμως όλοι θα συμφωνήσετε μαζί μου: βαρύ πράμα να γεννηθείς Κρητικός, Μικρασιάτης, Πόντιος. Μα πιο βαρύ απ' όλα να γεννηθείς Έλληνας!

Χιλιόχρονη η παγκόσμια αυτοκρατορία του Μεσαιωνικού Ελληνισμού, η συνέχεια της ελληνικής παράδοσης. Αυτής λοιπόν της Αυτοκρατορίας είμαστε γόνοι, αυτής της θρησκείας είμαστε πιστοί, εμείς, οι συνεχιστές της ρωμαϊκής, ελληνικής και χριστιανικής παράδοσης, της Βασιλίδας.

Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, ένα από τα ελληνικά κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την πρώτη Άλωση της Πόλης του 1204, υπήρξε διοικητικό κέντρο του Πόντου κατά την οσμανική περίοδο και μετέπειτα πόλη αναφοράς του ποντιακού ελληνισμού. Ιστορικά συγκέντρωνε τη μεγαλύτερη οικονομική και, κατά συνέπεια, πολιτιστική και κοινωνική δραστηριότητα.

Στο έργο του «Κύρου Ανάβαση» 4,8,,23-28 ο Ξενοφώντας, παλαιότερα, αναφέρει πως οι Έλληνες της Τραπεζούντας φημίζονται για την φιλοξενία τους (401 π.Χ.) «Οι Τραπεζούντιοι πάλι πρόσφεραν τρόφιμα για αγορά στο ελληνικό στράτευμα, το οποίο υποδέχτηκαν στην πόλη χαρίζοντας του δώρα φιλοξενίας: βόδια, αλεύρι και κρασί...».

Η μεσαιωνική ιστορική πορεία του Πόντου όμως ταυτίζεται με τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία μέχρι και την Άλωσή της από τους Φράγκους. Η Τραπεζούντα, η οποία διατηρείται για 257 χρόνια, ως ζωντανή απόδειξη της ελληνικότητας της ήδη παρηκμασμένης βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ήταν το τελευταίο προπύργιο του Ελληνισμού που θα πέσει στα χέρια των Οθωμανών το 1461. Ωστόσο οι Έλληνες του Πόντου ανθίστανται και διατηρούν ζωντανή την ελληνικότητά τους και τον Χριστιανισμό.

Κάποτε εγέντονε σεισμός, κι η Γη όλεν εσειέν,
κ' έναν Δεκαπενταύγουστον, κι' έναν μαύρον ημέραν
επάρθαν τα κλειδιά θε, κι ο κάστρεν εκρεμίεν...
'Πέμναν τα πόρτας ανοιχτά, το Παλάτ' δίχως θρόνον
και δίχως τοι παλατιανούς και χωρίς Βασιλέαν
...κι' ο κάστρεν ο θεόρατον εγέντον κοιμητήρι
κι αρτουχ α σα καστρότειχα τη μαυρο-Τραπεζούντας
που έχ' τα ρίζας σο γυαλόν και την κορφήν ατς σ' άστρα
π'είχεν δέκα καστρόπορτας κι 'ούλια χαλκοδεμένα
μοιρολογούν νοικοκυρές και γλαίγ' νε τα κορτσόπα!

Χρόνια έρθαν κ' επέρασαν, καιροί έρθαν και παγ' νε
και η Καμπάνα το τρανόν αναμέν'... δίχως γλώσσαν...

Εμπαίν' αέρας και βοά, άνεμος και μουγκρίζει
εμπαίν' ευχάς και τραγωδεί, μπαίν' ε κατάρας κλαίει,

Εμπαίνε και τ' ορόματα τ' ημέρας και τη νύχτας,
και κρούει...και κλαίει... και τραγωδεί και θλίφκεται ο Κόσμον...

"Σκύβω μέσα μου κι ανατριχιάζω. Οι πρόγονοί μου, από την φύτρα του κυρού, αιμοβόροι κουρσάροι στη θάλασσα, πολέμαρχοι στη στεριά, χωρίς φόβο μήτε ανθρώπου μήτε θεού. Απ' το σόι της μάνας μου, μουντοί, αγαθοί χωριάτες, που έσκυβαν ολημερίς στη γη μ' εμπιστοσύνη, έσπερναν, περίμεναν σίγουροι τις βροχές και τους ήλιους, θέριζαν και κάθονταν το δειλινό στο πεζούλι του σπιτιού τους, σταύρωναν τα χέρια κι είχαν τα θάρρη τους στο θεό. Πώς να μπορέσω να συνταιριάζω τους δυο τούτους στρατευόμενους μέσα μου προγόνους, τη φωτιά και το χόμα;

"Ρουφά την κούπα και διψά, γεύεται κι άλλο θέλει
και διψασμένος κι άδειπος κι αχόρταστος μισεύγει." (Δίφορα II 31)

Σε εποχές που το πυκνό σκοτάδι απλώνεται παντού αδιαπέραστο, η προβολή υγιών προτύπων, ο ύμνος στην ειρήνη και η αισιόδοξη ματιά γίνονται αφορμές συναγερμού!

"Αλέστα όλοι στ' άρματα! Πατούνε μας τη χώρα!
Ετσά να κόψουν τον οχτρό, την χώρα μην πατήσει,
να μη φραγκέψει τσ' εκκλησιές, τα σπίτια μη μολέψει...
κι άπαρτο κάστρο λευτεργιάς ο καθανείς τως να'ναι" (Δίφορα II,64-65)

Η κρητική διάλεκτος, ειδικότερα το ιδίωμα της ανατολικής Κρήτης, αποτελεί τη γέφυρα που συνέδεσε την αρχαία και μεσαιωνική ελληνική γλώσσα με την κοινή νεοελληνική. Η γλώσσα αυτή χρησιμοποιήθηκε για την επισφράγιση μιας περιόδου βενετοκρητικής, σημαίνουσας, για την υπόλοιπη γλώσσα, όπως αυτή υφάνθηκε στα χρόνια της βενετοκρατίας, απόρθητο κάστρο ανά τους αιώνες και πολύτιμη παρακαταθήκη σήμερα, γνωστή ως το τοπικό ιδίωμα του Νομού Λασιθίου. Ενετοκρατία(1212-1669) και Κρητική Αναγέννηση(15ος-17ος) εμπνέουν τους Κρητικούς, οι οποίοι παρουσιάζουν την αλληλεπίδραση της δημόδους βυζαντινής με την μητρική τους, κρητική, γλώσσα. Η λόγια, ιδιωματική κρητική γλώσσα που προκύπτει ως απόσταγμα των δύο προηγούμενων αναγεννιέται στα χρόνια της ακμής. Δείγμα αυτών ο Βιτσέντζος Κορνάρος με τον Ερωτόκριτό του.

Ο Βιτσέντζος εκπροσωπεί την Κρητική λογοτεχνία. Με το επικό του ποίημα φιλιώνει τον αγνό έρωτα με την αμείλικτη ανδρεία. Παράλληλα ο Κορνάρειος αυτός λόγος εντυπώνει το ταυτόχρονο διάβα δυο πολιτισμών, δυο λαών, των Ενετών και των Κρητών. Και όπως ακριβώς τα κάστρα, οι πύργοι, τα τείχη της εποχής αυτής κέρδισαν τον θαυμασμό μας, έτσι το συγκεκριμένο ιδίωμα μας γοητεύει, γιατί αποτελεί τον "αρμό" που το ένωσε με την νεοελληνική γλωσσική συνέχεια.

Χαροκόπι και αντρεία, χαρούμενη κατάφαση ζωής και παληκαριά πάνε μαζί και συνοδεύουν ζερβόδεξα τον κάθε Κρητικό. Ο αντρειωμένος Κρητικός δεν σκιάζεται ούτε δυο-τρεις χιλιάδες Φράγκους! Η διαχρονική πάλη του Έλληνα με τους αλλόφυλους, τους αλλόθρησκους, τους κουρσάρους... από τη μια και από την άλλη ο ύμνος της ειρήνης, η καταδίκη του πολέμου, η ηρωική ποίηση που αποστάζει μέσα στην ερωτική ποίηση. Ο ηρωισμός και η αυτοθυσία. Η αδυναμία του νου να δεχτεί την δούλωση, την υποταγή.

Ετσά να κόψου τον οχτρό, τη χώρα μην πατήσει,
να μην φραγκέψει τσ' εκκλησιές, τα σπίτια μη μολέψει
κι άπαρτο κάστρο λευτεργιάς ο καθανείς τως να'ναι...

Στη γη αυτή των Ετεοκριτών, όπου τραγουδήθηκε ο πρώτος ύμνος για την ειρήνη, στην ίδια γη ο ύμνος γίνεται μύθος και εξελίσσεται σε Ιστορία.

"Δεν τη μετρά με τα φλουριά, μηδέ με τα μεζίτια,
μηδέ με πέτρες ακριβές, μετρά τη με τα βόλια,
με τη ζωή, το θάνατο τη βαροκαμπανίζει."

Και εδώ αποκάλυπτα και αβίαστα έρχεται η Τέχνη και νικά τη φύση:

"κ'ή τέχνη σ' έτοιμο κάμωμα ενίκησε τη φύση"

Η ερωτοκρίτεια γλώσσα, με εμφανή τα αποτυπώματα της βενετικής επίδρασης, προκύπτει ως κοινός τόπος, ως ειρηνική σύμπραξη δυο πολιτισμών, του βενετικού και του ελληνικού. Γλώσσα λοιπόν φρόνιμη κι αξαζόμενη, ζαχαροζυμωμένη... που δίνει τέλος στον πόλεμο και λογιάζει την ειρήνη:

"Μα ετούτα όλα περάσασι κι ας τάξω πως δεν ήσα
απείς θωρώ και τα κακά σ' τόσα καλά εγυρίσα
κ' οι μάνητες επάψασι κ' η όχθητα ετελειώθη
και το μαντάτο το πικρύ μ' άλλο γλυκύν ελειώθη." ...

Γλώσσα που περιλαμβάνει την ευχή των γονιών, την ανυπολόγιστη και αναντικατάστατη αυτή περιουσία, την πεμπτουσία κάθε γονεϊκής προσφοράς:

" Επήγε στσι γονέους του και την ευχή τως παίρνει...

Εγονατίσασι κ' οι δυο, χίλιες ευχές του λέσι..."

Ακούσετε την, λοιπόν προγόνοι, την αναφορά μας και κάμετε κρίση. Ακούσετε, προγόνοι, τη ζωή μας, κι αν πολεμήσαμε κι εμείς μαζί σας, αν λαβωθήκαμε χωρίς να μάθει κανένας πως πονέσαμε, αν δεν γυρίσαμε ποτέ την πλάτη μας στο οχτρό, δώστε μας την ευχή σας! Εμείς, οι απόγονοί σας από τη Στεία, που μπορεί να είναι αλάργα από τον κόσμο, αλλά άκουσε τη βοή σας και έκαμε το χρέος της!